

УДК 159.9: 316.48

Олександр Васильович ДІДЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

УРАХУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОВІДНОСИН У ПСИХОЛОГІЧНІЙ РОБОТІ З СІМ'ЯМИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У статті аналізуються соціально-психологічні особливості взаємин у сім'ях співробітників правоохоронних органів, зумовлені як умовами служби, корпоративною культурою відомства, так і загальними соціально-економічними умовами. Урахування цих особливостей є важливим у психологічній роботі з сім'ями.

Ключові слова: *сім'ї співробітників правоохоронних органів, соціально-психологічні особливості взаємин, сім'ї військовослужбовців, внутрішньосімейні конфлікти, майбутні офіцери, курсанти.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У період сучасних соціально-політичних трансформацій та становлення України як європейської правової країни одним зі стратегічних загальнонаціональних пріоритетів державної політики є соціальний захист персоналу правоохоронних органів і їх сімей. Зростає також значимість психологічної роботи з сім'ями співробітників правоохоронних органів, оскільки правоохоронці є соціальною групою, яка здійснює істотний вплив на все суспільство в цілому – служба у цих органах є особливим, надзвичайно важливим видом діяльності, яка покликана гарантувати

© Діденко О. В.

громадянам України національну безпеку [1, с. 149]. Безсумнівним є і те, що соціально-психологічний клімат сім'ї суттєво впливає на морально-психологічний стан співробітників правоохоронних органів, оскільки значення сім'ї для душевно-моральної рівноваги правоохоронців важко переоцінити. З огляду на це, **метою статті** є узагальнення соціально-психологічних особливостей взаємовідносин у сім'ях співробітників правоохоронних органів і врахування їх у психологічній роботі з членами сімей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Арістотель у своїй праці “Політика” писав, що сім'я – це форма спілкування [2]. Незважаючи на те що існує багато й інших визначень поняття “сім'я”, необхідно звернути увагу передусім на те, що її виникнення і розвиток зумовлені особливостями природи людини, а оскільки людина є соціальною істотою, то сім'я є однією з найважливіших форм організації життя людей. Вона має фундаментальне значення як для індивіда, особистості, так і для суспільства. Сім'я – це така спільність людей, яка спирається на шлюбний союз, на родинні зв'язки, на різноманітні відносини між подружжям, батьками і дітьми, між самими дітьми, між іншими членами родини, які живуть разом і спільно ведуть господарство [3]. Широко відомим є визначення Ф. Енгельсом сім'ї як економічної клітини чи осередку суспільства. Спільність господарства, економічна об'єднаність, справді, є важливою складовою сім'ї [4]. Але економічні інтереси і відносини не вичерпують усього різноманіття сімейних зв'язків. Сьогодні в розвинутих країнах спостерігається ситуація, коли чоловік і жінка досягають високого рівня матеріальної незалежності, а економічні зв'язки перестають бути провідною стороною життя сім'ї. Тому не лише економічні зв'язки об'єднують людей у сім'ю.

У результаті узагальнення наукових праць, зокрема публікацій А. Капської, Г. Кошонько, Н. Олексюк, С. Калаур, Н. Потапчук, Є. Потапчука, З. Фалинської та ін. з'ясовано, що до сімей співробітників правоохоронних органів, як правило, належать: сім'ї офіцерів (керівного складу, старших і молодших); сім'ї прапорщиків (які знаходяться

на командних, адміністративних, управлінських, технічних посадах і посадах тилового забезпечення); сім'ї курсантів; сім'ї рядового і сержантського складу; сім'ї військовослужбовців за контрактом; сім'ї військовослужбовців-жінок; сім'ї службовців, звільнених у запас; сім'ї військових пенсіонерів; сім'ї ветеранів; сім'ї співробітників – учасників бойових дій; сім'ї цивільного персоналу (працівників за трудовим договором).

Результати аналізу наукових праць, а також емпіричного досвіду дозволяють зробити висновок, що на сьогодні сімейна сфера правоохоронців є однією з найменш досліджених. Статистичні дані свідчать про те, що проблеми в сімейно-побутовій сфері мають майже 65 % працівників правоохоронних органів. Поряд із загальними для будь-яких сімей проблемами (зростанням кількості розлучень, зниженням рівня народжуваності, явищами сімейної дезорганізації) вивчення чинників нестабільності внутрішньосімейних відносин персоналу правоохоронних органів становить значну зацікавленість у зв'язку з тим, що родинні суперечності й конфлікти призводять до виникнення негативних психічних станів у правоохоронців і мають деструктивний вплив на їх поведінку і службову діяльність. У той же час специфіка професійної діяльності в системі правоохоронних органів має зворотний вплив на сімейні стосунки співробітників правоохоронних структур, визначаючи їх певні соціально-психологічні особливості, кожна з яких здатна викликати міжособистісні конфлікти між членами сім'ї, порушення стабільності родинних відносин, а досить часто – дестабілізацію та розпад сім'ї.

Практика свідчить, що найбільш вразливою і схильною до внутрішньосімейних конфліктів та розпаду є курсантська сім'я, в якій закладаються основи майбутнього нашої держави, її економічної, військової могутності й інтелектуального потенціалу. Вона є специфічною малою групою і складає у всьому загалі молодих сімей військовослужбовців значний відсоток. Через це з кожним роком кількість розлучень у таких сім'ях зростає і, за статистикою, сягає 22 % [5]. Слід зазначити, що сім'ї курсантів, молодих офіцерів знаходяться у дещо складніших життєвих умовах, ніж, наприклад, студентські сім'ї, мо-

лоді сім'ї інших соціальних груп. Їх віддаленість від постійного місця проживання, від рідних, часто від населених пунктів, певне звуження міжособистісного спілкування з іншими членами сім'ї, великі фізичні та моральні навантаження на службі, важкі вимоги до навчальної та службової діяльності, чітка регламентація та сувора субординація діяльності, низка інших обмежень (просторових, часових, матеріальних, соціально-побутових, моральних тощо) є серйозним випробуванням для молодого сім'ї на міцність подружніх стосунків.

Певні ставлення, позиції щодо створення майбутньої сім'ї закладаються в майбутніх офіцерів з раннього дитинства, на основі спостережень за взаєминами батьків, розподілом між ними ролей, ставлень до цього друзів, ровесників тощо. На сьогодні становить значний науково-практичний інтерес вивчення поглядів курсантів на створення сім'ї, їх очікувань від цього інституту суспільства, становлення молодих сімей під час навчання у ВНЗ та під час служби, оскільки ґрунтовні психологічні дослідження у зазначеній сфері досі не проводились.

Для отримання емпіричних даних було проведено опитування серед курсантів трьох ВНЗ, де готують майбутніх офіцерів для правоохоронних органів України. У результаті проведеного дослідження встановлено, що до створення сім'ї повною мірою готові лише 15–17 % курсантів, а майже кожен четвертий юнак та кожна третя дівчина не готові до створення сім'ї. Серед основних причин такої позиції респонденти називають відсутність необхідного для цього життєвого досвіду, необхідність закінчити навчання, невизначеність щодо майбутнього місця і умов служби, невпевненість у завтрашньому дні тощо. Від 40 до 48 % опитаних курсантів усвідомлюють, що не зовсім готові до вступу у шлюб.

Майже 70 % курсантів (юнаків і дівчат) вважають, що у сім'ї має панувати рівноправ'я, і лише 4,5 % дівчат висловились за те, що главою сімейства має бути чоловік, у той час як такої думки дотримується кожен третій юнак. На старшинство в сім'ї, на думку всіх курсантів, не впливає рівень освіти, а також життєвий досвід (про це заявило 3 % курсантів-юнаків та 8 % курсантів-дівчат).

Взаємодопомога у шлюбі виявляється у здатності правильно і своєчасно відреагувати на слова партнера, на прохання, надавати допомогу у важких ситуаціях, в умінні разом відпочити, зняти напругу, втому, стрес. Проте встановлено, що близько 25 % курсантських сімей є конфліктними, а у 30 % часто відсутнє взаєморозуміння та взаємодопомога. Це так звані сім'ї ризику. На думку 70,5 % курсантів – майбутніх чоловіків, ініціаторами конфліктів у молодій сім'ї є чоловіки і лише у 36,5 % випадків – жінки. Курсанти-дівчата вважають, що ініціаторами конфліктів у сім'ї є у 35 % випадків жінки і лише у 20 % – чоловіки. Це свідчить про те, що молоді люди у цьому віці усвідомлюють певну вину чоловіків та жінок у сімейних конфліктах.

Те, що правоохоронні органи є дзеркалом суспільства, свідчить і те, що лише 32 % хлопців та 45 % дівчат вважають, що шлюб має бути один на все життя. Проте майже всі майбутні офіцери-правоохоронці погоджуються з тим, що без сім'ї не може бути справжнього повноцінного життя та успішної служби. Разом з тим переважна більшість курсантів не повною мірою усвідомлює чинники реальної служби, які можуть призвести до труднощів у подружніх взаєминах, навіть до розпаду сім'ї. Майже кожен третій курсант вважає, що в його майбутній сім'ї конфліктів не буде. Позитивним є те, що майбутні офіцери у випадках виникнення конфлікту в сім'ї планують їх розв'язувати самостійно без будь-якої зовнішньої допомоги. Проте навички розв'язання конфліктних ситуацій, як засвідчили спостереження, аналіз їх спілкування з іншими у більшості з них відсутні [6; 7].

Результати аналізу наукової літератури, а також емпіричний досвід роботи з сім'ями персоналу Державної прикордонної служби України дозволяють виокремити низку особливостей життєдіяльності цих сімей.

По-перше, у зв'язку зі специфікою професійної діяльності батьків-військовослужбовців, їх частими переїздами від одного до іншого місця служби відбувається раннє “дорослішання” їх дітей. Воно зумовлює швидше формування навичок переборювати труднощі, бути самостійним, долати стреси тощо.

По-друге, має місце нуклеарність сімей, тобто наявність у її складі лише двох поколінь – батьків та дітей, причому не завжди важливо, чи

проживають попередні покоління спільно з сім'єю, важливим є ставлення до їх досвіду та переконань. У свою чергу нуклеарна сім'я має низку особливостей, серед яких мінливість переконань, нестійкість цінностей та брак життєвого досвіду. У даному випадку нуклеарність зумовлюється частими переїздами (через зміну місця проходження служби) та унеможлиблює повсякденну підтримку, допомогу з боку батьків та інших членів родини чи врахування їх досвіду в організації життєдіяльності сім'ї, вихованні дітей тощо.

По-третє, розповсюдженим явищем є дистантність більшості сімей. За різними даними від 35 до 65 % сімей службовців правоохоронних органів проживають нарізно. Це викликано проблемами у забезпеченні роботою дружин службовців за місцем проходження служби чоловіком та труднощами у забезпеченні сім'ї житлом.

По-четверте, переважає малодітність (виховують одну або двоє дітей) сімей, що зумовлюється як переїздами у зв'язку зі зміною місця проходження служби, так і здебільшого низьким рівнем матеріально-го забезпечення сімей службовців правоохоронних органів.

По-п'яте, спостерігається складність у стосунках дітей і батьків. Діти проводять багато часу поза сім'єю або лише під наглядом матері. Дещо послаблений контроль призводить до того, що діти багато часу проводять сам на сам та серед однолітків з антисоціальною поведінкою.

По-шосте, мінімальний розподіл праці на "чоловічу" і "жіночу" у більшості сімей у зв'язку зі специфікою служби (закономірним є підвищення статусу жінки в сім'ї, яка виконує типово керівну роль у веденні господарства) [1, с. 150–151].

Окрім зазначених особливостей, сім'ї службовців правоохоронних органів характеризуються й іншими ознаками. За даними низки вчених, зокрема Т. Буленко і Т. Яблонської, найпоширенішими тенденціями розвитку сучасної сім'ї в Україні є порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів у суспільстві; послаблення захисної функції сім'ї (як матеріальної, так і психологічної); структурно-функціональна трансформація сім'ї за невизначеності або суперечливості сімейних ролей; зниження значення сім'ї в системі життєвих

цінностей особистості з подальшою переорієнтацією значної частини молоді на позашлюбні стосунки або повторний шлюб; погіршення дитячо-батьківських взаємин, зумовлене невідповідністю та закостенілістю батьківських норм; стійка орієнтація подружжя на малодітну сім'ю; загострення суперечностей між партнерами в орієнтації сім'ї на демократичний (з боку жінок) або патріархальний (з боку чоловіків) розвиток; дисфункціональний розвиток сім'ї, ознаками якого є: тенденція до домінування, боротьба за владу обох партнерів, неузгодженість рольової поведінки, негнучкість сімейних норм, маніпуляція партнером, дітьми, ігнорування потреб, почуттів членів сім'ї, конфліктна взаємодія; ускладнення сімейної адаптації молодого подружжя внаслідок неадекватних дошлюбних очікувань, завищених вимог до партнера; нестабільність життєвих планів в умовах економічної нестабільності [8].

Отже, сучасна сім'я характеризується значними структурними та змістовими трансформаціями, що спричиняють зміну її функціонування як системи. Глибоке вивчення цих трансформацій та їх наслідків є одним із перспективних, малорозроблених напрямків психологічних досліджень сімей службовців правоохоронних органів.

Зазначені, а також низка інших особливостей функціонування сімей службовців правоохоронних органів впливають зі специфіки їх професії. Так, служба передбачає постійне кар'єрне зростання, підвищення соціального статусу, що в цивільному житті не завжди є обов'язковим елементом професійної зайнятості людей. Ієрархічність, субординація, які існують як у військовому середовищі, так і серед правоохоронців, що вимагає від них і членів їх сімей підпорядкування власних, сімейних потреб, життєвих планів інтересам корпоративного співтовариства.

Результати вивчення наукової літератури, а також емпіричний досвід вивчення сімей військовослужбовців Держприкордонслужби України дозволили виявити їх основні соціально-педагогічні проблеми, які потрібно враховувати у психологічній роботі.

Перш за все це високий рівень тривожності, пов'язаний зі специфікою професійної діяльності військовослужбовців-прикордонників

(ризиком для життя і здоров'я, частими переїздами у зв'язку зі зміною місця проходження служби та ін.). Правоохоронна діяльність прикордонників, як і правоохоронців деяких інших силових відомств, характеризується ризиком для життя; виконання ними службових обов'язків надзвичайно ускладнене високим ступенем фізичної небезпеки й цілком залежить від їх спроможності та навичок обирати оптимальний варіант поведінки і вирішувати службові завдання в критичних умовах. Щодо служби військовослужбовців Держприкордонслужби України, то вона характеризується постійним безпосереднім контактом із потенційними порушниками державного кордону, високою самостійністю й автономністю підрозділів, необхідністю тісної співпраці та взаємодії з місцевим населенням. Доволі часто виникають нестандартні ситуації, що вимагають від прикордонників прийняття оперативних рішень і дій у непередбачених ситуаціях, умовах просторової та часової обмеженості [9, с. 5].

До основних соціально-педагогічних проблем доцільно віднести також проблеми у вихованні дітей, оскільки спостерігається їх гіпо- або гіперопіка.

Часто спостерігається високий рівень агресивності батьків-військовослужбовців. За окремими даними близько 40 % батьків виявляють диктат у ставленні до дитини, а найбільш поширеною формою виховного впливу все ще залишається покарання, до якого вдаються понад 90 % батьків [1].

Результати аналізу соціального середовища, у якому існують сім'ї персоналу Держприкордонслужби України, дозволяють зробити висновок, що найбільш типовою формою сімейно-побутових розладів є конфлікти. За оцінками фахівців у 80–85 % сімей відбуваються конфлікти, а в інших 15–20 % виникають сварки з різних причин. У наукових публікаціях [10; 11] наводяться дані щодо тематики конфліктів у сім'ях працівників міліції:

Матеріальна забезпеченість (рівень заробітної плати, економічний внесок кожного з членів сім'ї, розподіл грошей, контроль сімейного бюджету) – 32,1 % відповідей опитаних респондентів.

Характерологічні особливості членів сім'ї (індивідуальна поведінка членів родини, емоційне тло стосунків, статус у парі, проблеми розуміння, гідності, поваги, вірність) – 26,6 %.

Побутові умови (відсутність власного житла, непорядкованість побуту, недостатня кубатура приміщення, відсутність належних комунальних послуг, проживання з іншими родичами або сусідами) – 17,4 %.

Виховання дітей (розподіл батьківських ролей, ставлення до дітей, розходження у стилях виховання) – 9,6 %.

Особливості професійної діяльності (нездорова атмосфера в трудовому колективі, складні умови праці, погані взаємини з керівництвом, нервові перевантаження під час виконання професійних обов'язків) – 6 %.

Партнерські відносини (інтимно-статеві стосунки, відсутність гармонії в інтимній сфері) – 1,4 %.

Інші причини (6,9 %), серед яких особливо часто зазначалися такі: ведення спільного господарства (розподіл обов'язків, побутове навантаження, уявлення про побутові взаємини і т. д.); культура спілкування (розбіжності через різні оцінки подій, людей, життєвих ситуацій, різні життєві цілі та цінності, погляди на життя, невміння чи небажання бути терпимим до думки іншого, відсутність стриманості, делікатності, уважності, нездатність поступитися ближньому і т. д.); проведення дозвілля (проведення вільного часу, переважання позасімейних форм дозвілля); шкідливі звички (пияцтво, азартні ігри, уживання медичних та інших заспокійливих препаратів тощо); взаємини з родичами, батьками подружжя тощо.

При цьому встановлено, що зони конфліктів змінюються залежно від стажу подружнього життя. Молоді пари найчастіше мають конфлікти в таких зонах: взаємини з родичами (28,6 %), побутова сфера (22,9 %), проведення дозвілля (15,7 %). Конфлікти в цих зонах значно зменшуються зі збільшенням стажу сімейного життя. У подружжя зі стажем більше десяти років спільного життя значимими зонами стають фінансові проблеми (38,7 %), міжособистісні відносини (24,3 %), виховання дітей (15,4 %). Однак одна галузь конфліктів актуальна

практично на будь-якому етапі життя сім'ї – це міжособистісні відносини подружжя [12].

Цікавим є і той факт, що тематика ситуативних і хронічних конфліктів є різною. Ситуативні зіткнення виникають у більш очевидних і безпечних сферах (шкідливі звички, ведення господарства), тоді як тематика хронічних конфліктів торкає більш принципові зони (інтимні або партнерські відносини, відносини з родичами, виховання дітей тощо).

Результати узагальнення низки досліджень з проблеми, що розглядається, дозволяють зробити висновок, що конфліктуючі сім'ї потребують допомоги сторонніх осіб, фахівців або служб, тому що найчастіше самостійно важко знайти вихід із конфлікту. Разом із тим, за різними даними, по допомогу до фахівців-психологів для вирішення внутрішньосімейних конфліктів правоохоронці звертаються дуже рідко. Відсутність контактів із психологом пояснюється або переконанням респондентів у необхідності самотужки вирішувати власні сімейні конфлікти, або відсутністю справжніх фахівців за місцем служби, що слід віднести саме до недоліків в організації діяльності служби психологічного забезпечення в системі правоохоронних органів.

Висновок. Отже, у сім'ях співробітників правоохоронних органів мають місце особливі соціально-психологічні взаємовідносини, обумовлені як умовами служби, корпоративною культурою відомства, так і загальними соціально-економічними умовами. Урахування цих особливостей є важливим у психологічній роботі з сім'ями.

Перспективами подальших наукових досліджень є науково-теоретичне обґрунтування і науково-методичне забезпечення психологічної роботи з сім'ями співробітників правоохоронних органів, зокрема Державної прикордонної служби України в умовах проведення антитерористичної операції.

Список використаної літератури

1. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями : посібник / А. Й. Капська, Н. С. Олексюк, С. М. Калаур, З. З. Фалинська. – Тернопіль : Астон, 2010. – 304 с.

2. Чанышев А. Н. Аристотель / А. Н. Чанышев. – 2-е изд., доп. – М. : Мысль, 1987. – 221 с. (Мыслители прошлого)
3. Діденко О. В. Соціально-психологічні особливості взаємовідносин у сім'ях співробітників правоохоронних органів / О. В. Діденко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. / гол. ред. І. О. Грязнов – 2012. – Вип. 3. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadps/2012_3/zmist.html
4. Холдейн Дж. Би. С. Передмова до першого видання англійською мовою “Діалектики природи” Ф. Енгельса / Холдейн Дж. Би. С. // Природа. – № 9 : Академиздатцентр “Наука” РАН, 1968. – 130 с.
5. Кошонько Г. А. Психологічні особливості становлення сімей курсантів-прикордонників / Г. А. Кошонько // Збірник наукових праць НАДПСУ. – Випуск. 33. – Ч. 2. – Хмельницький, 2005. – С. 96–102.
6. Куприянчик Л. Психология любви / Л. Куприянчик – М. : Проспект, 1998. – 178 с.
7. Культура семейных отношений : сб. статей. – М. : Знание, 1980. – 112 с.
8. Яблонська Т. М. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні / Т. М. Яблонська // Український соціум. – 2004. – № 2 (4). – С. 80–84.
9. Діденко О. В. Теоретико-методичні засади формування здатності до професійної творчості в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. В. Діденко. – Луганськ, 2009. – 533 с.
10. Сидоренко О. Ю. Умови та чинники сімейно-побутових конфліктів у працівників міліції / О. Ю. Сидоренко // Актуальні проблеми психології. Том І.: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К. : Міленіум. – 2002. – Ч. 8. – С. 150–154.
11. Сидоренко О. Ю. Актуальні питання психології сімейно-побутових відносин працівників міліції / О. Ю. Сидоренко // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К. : ГНОЗІС. – 2003. – Т. V. – ч. 1. – С. 222–227.
12. Сидоренко О. Ю. Психологічні проблеми сімейно-побутових відносин працівників міліції та умови їх оптимізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.06 / О. Ю. Сидоренко ; МВС України. Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2003. – 14 с.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2015.

Диденко А. В. Учет особенностей взаимоотношений в психологической работе с семьями сотрудников правоохранительных органов

В статье анализируются социально-психологические особенности взаимоотношений в семьях сотрудников правоохранительных органов, обусловленные как условиями службы, корпоративной культурой ведомства, так и общими социально-экономическими условиями. Учет этих особенностей является важным в психологической работе с семьями.

Ключевые слова: *семьи сотрудников правоохранительных органов, социально-психологические особенности взаимоотношений, семьи военнослужащих, внутрисемейные конфликты, будущие офицеры, курсанты.*

Didenko O. V. Consideration of peculiarities of interrelation in psychological work with families of law enforcement servicemen

The article concerns social and psychological peculiarities in families of law enforcement servicemen due to service conditions, agency's corporate culture, and general social and economic conditions. Consideration of these peculiarities is an important factor in psychological work with families.

The significance of psychological work with families of law enforcement servicemen is constantly growing because of the fact that the members of services form a specific social group which influences the whole society considerably as their activities deal with special and important functions, and guarantee national security for the citizens of Ukraine.

Based on the results of analysis of scientific works and also empirical experience we can conclude that today the family sphere of law enforcement servicemen is not thoroughly studied.

The practice shows that cadets' families, which are the basis for the future of our state and intellectual potential, are the most vulnerable and prone to intrafamily conflicts and breakdown.

The results of analysis of social environment where families of law enforcement families live allow us to make a conclusion that conflict is very typical form of family and home discords. Conflicting families need assistance of other people, family relations experts and representatives of special services as it is very difficult for them to find out solutions themselves. At the same time according to the different data, law enforcement servicemen apply for psychological assistance very rarely. The absence of contacts with psychologists is explained by respondents' convictions in necessity to solve own family problems independently or the lack of psychology experts at the place of service. These factors are disadvantages in organization of activities of psychological support service within the law enforcement system.

Thus, psychological work with families of law enforcement servicemen requires detailed scientific and theoretical substantiation and scientific and methodical maintenance, especially during anti-terroristic operation.

Keywords: *families of law enforcement servicemen, social and psychological peculiarities of interrelation, families of servicemen, intrafamily conflicts, future officers, cadets.*